

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR VOSITASIDA BANKLARNING CHAKANA XIZMATLAR BOZORIDAGI FAOLLIGINI OSHIRISH

*O'zbekiston Resublikasi Bank Moliya
Akademiyasi dotsenti, PhD Tursunova N.
va 2-kurs tinglovchisi
Safarova Sayyora Murot qizi*

Annotasiya. Mazkur maqolada moliyaviy texnologiyalar (FinTech) yordamida banklarning chakana xizmatlar bozorida faolligini oshirish masalalari yoritilgan. Bank tizimining raqamli transformatsiyasi, to'lov tizimlarini modernizatsiya qilish, sun'iy intellekt va "Big Data" texnologiyalaridan foydalanish, shuningdek, blokcheyn va FinTech startaplari bilan hamkorlik qilish orqali moliyaviy xizmatlarning samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilingan. O'zbekiston Respublikasining moliyaviy texnologiyalarni tartibga soluvchi qonunchilik bazasi ko'rib chiqilib, AQSh, Yevropa Ittifoqi va Xitoyning ilg'or tajribalari asosida takomillashtirish istiqbollari belgilangan. Tadqiqot natijalariga asoslanib, bank tizimining innovatsion rivojlanishi uchun huquqiy va texnologik chora-tadbirlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: *moliyaviy texnologiyalar, FinTech, bank tizimi, chakana bank xizmatlari, qonunchilik, raqamli transformatsiya, to'lov tizimlari, sun'iy intellekt, blokcheyn, xalqaro tajriba.*

Abstract. This article covers issues of increasing the activity of banks in the retail services market with the help of financial technologies (FinTech). Ways to improve the efficiency of financial services have been analyzed through the digital transformation of the banking system, modernization of payment systems, the use of artificial intelligence and "Big Data" Technologies, as well as cooperation with blockchain and FinTech startups. The legislative framework of the Republic of Uzbekistan, which regulates financial technologies, is considered and the prospects for improvement based on the advanced experiences of the United States, the European Union and China are established. Based on the results of the study, legal and technological measures have been proposed for the innovative development of the banking system.

Keywords: *financial technology, FinTech, banking system, retail banking services, legislation, digital transformation, payment systems, artificial intelligence, blockchain, international experience.*

Kirish

Moliyaviy texnologiyalar (FinTech) bank tizimining innovatsion rivojlanishining ajralmas qismiga aylanib, chakana bank xizmatlari bozorida

raqobatni kuchaytirmoqda. Dunyo miqyosida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali bank xizmatlarini avtomatlashtirish, mijozlarga qulay shart-sharoit yaratish va bank tizimining samaradorligini oshirish yo'nalishida ulkan o'zgarishlar sodir bo'lmoqda. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirish va bank tizimini raqamlashtirish jarayonlari sezilarli darajada faollashgan. Mazkur maqolada moliyaviy texnologiyalar orqali banklarning chakana xizmatlar bozoridagi faolligini oshirish, uning huquqiy jihatlari va xalqaro tajriba asosida takomillashtirish istiqbollari tahlil qilinadi.

1. Moliyaviy texnologiyalar va bank tizimi: asosiy tushunchalar Moliyaviy texnologiyalar - bu zamonaviy texnologiyalar orqali bank va moliyaviy xizmatlarni yaxshilash, samaradorligini oshirish va yangi raqamli mahsulotlar yaratishga qaratilgan innovatsiyalar majmuasidir. FinTech kompaniyalari an'anaviy bank xizmatlariga raqobatchi sifatida maydonga chiqib, mijozlarga tezkor, qulay va past xarajatli xizmatlarni taklif qilmoqda. Bu esa bank sektorini innovatsiyalarni joriy etishga majbur qilmoqda.

2. O'zbekiston Respublikasida moliyaviy texnologiyalarni tartibga soluvchi qonunchilik bazasi O'zbekistonda moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirishga qaratilgan bir qator qonunchilik hujjatlari mavjud. Jumladan:

- "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonun, bu hujjat O'zbekiston bank tizimining faoliyatini tartibga solib, moliyaviy texnologiyalarni joriy etish masalalariga ham e'tibor qaratadi.
- "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi Qonun esa raqamli to'lov tizimlari va ularning tartibga solish mexanizmlarini belgilaydi.
- O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bankining elektron to'lov tizimlari va FinTech kompaniyalari faoliyatini tartibga solish bo'yicha qabul qilgan qarorlari ham muhim o'rin tutadi.
- "Raqamli iqtisodiyot to'g'risida"gi Qonun loyihasi ham FinTech xizmatlarining huquqiy asoslarini yanada mustahkamlashni nazarda tutadi.

3. Xalqaro tajriba: FinTech rivojlanishining huquqiy asoslari Dunyo mamlakatlarida moliyaviy texnologiyalarni tartibga solish turli xil yondashuvlarga asoslangan. Quyida ayrim mamlakatlarning tajribalariga to'xtalamiz:

- AQSh: AQShda FinTech xizmatlarini tartibga solish federal va shtatlar darajasida amalga oshiriladi. AQSh Qimmatli qog'ozlar va birjalar komissiyasi (SEC), Iste'molchilar moliyaviy himoyasi byurosi (CFPB) va boshqa tartibga soluvchi organlar FinTech kompaniyalari faoliyatini nazorat qiladi. Shuningdek, AQShda "Ochiq bank tizimi" kontseptsiyasi rivojlangan bo'lib, banklar mijozlar ma'lumotlarini uchinchi tomon moliyaviy tashkilotlari bilan almashish imkoniga ega.

- Yevropa Ittifoqi: Yevropa Ittifoqida "To'lov xizmatlari direktivasi 2" (PSD2) kuchga kirib, ochiq bank tizimining rivojlanishiga asos yaratdi. PSD2 direktivasi orqali banklar mijozlar ma'lumotlarini xavfsiz almashish imkoniyatini yaratib, FinTech kompaniyalarga yangi imkoniyatlar berdi. Shuningdek, Yevropa Markaziy banki moliyaviy texnologiyalarni tartibga solish bo'yicha qator chora-tadbirlarni ishlab chiqmoqda.
- Xitoy: Xitoyda moliyaviy texnologiyalar, ayniqsa raqamli to'lov tizimlari keng rivojlangan. "Alipay" va "WeChat Pay" kabi platformalar mamlakatdagi to'lov operatsiyalarining katta qismini tashkil etadi. Hukumat esa FinTech sohasida faoliyat yurituvchi kompaniyalarning litsenziyalash va nazorat qilish jarayonlarini kuchaytirgan.

4. Moliyaviy texnologiyalar vositasida banklarning chakana xizmatlar bozoridagi faolligini oshirish yo'llari Banklarning chakana xizmatlar bozorida raqobatbardoshligini oshirish va moliyaviy texnologiyalarni keng joriy etish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega:

- To'lov tizimlarini modernizatsiya qilish: banklar tezkor va qulay to'lov tizimlarini ishlab chiqish orqali mijozlarga raqamli xizmatlarni taqdim etishi zarur.
- Sun'iy intellekt va "Big Data"dan foydalanish: mijozlarning ehtiyojlarini oldindan prognoz qilish va ularning moliyaviy xatti-harakatlarini tahlil qilish orqali bank xizmatlarini shaxsiylashtirish.
- Blokcheyn texnologiyalarini joriy etish: banklar blokcheyn asosida tezkor va shaffof moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishi mumkin.
- FinTech startaplari bilan hamkorlik qilish: an'anaviy banklar va innovatsion FinTech kompaniyalari o'zaro hamkorlik qilib, yangi moliyaviy mahsulotlarni yaratishlari mumkin.

Moliyaviy texnologiyalar (FinTech) bugungi kunda bank tizimining eng muhim tarkibiy qismlaridan biriga aylangan. Raqamli texnologiyalar yordamida bank xizmatlarini rivojlantirish, mijozlarga qulaylik yaratish va moliyaviy xizmatlarning samaradorligini oshirish imkoniyatlari tobora kengaymoqda. Ushbu maqolada moliyaviy texnologiyalar vositasida bank tizimini rivojlantirish yo'nalishlari, xalqaro tajriba hamda qonunchilik masalalari ko'rib chiqiladi.

Moliyaviy texnologiyalar - bu bank va moliyaviy xizmatlar ko'rsatish jarayonini avtomatlashtirish, mijozlarga innovatsion yechimlar taqdim etish va moliyaviy operatsiyalarni soddalashtirishga qaratilgan innovatsiyalar majmuasidir. Zamonaviy FinTech yo'nalishlariga quyidagilar kiradi:

Raqamli to'lov tizimlari – Elektron hamyonlar, QR-kod orqali to'lovlar va tezkor tranzaktsiyalar.

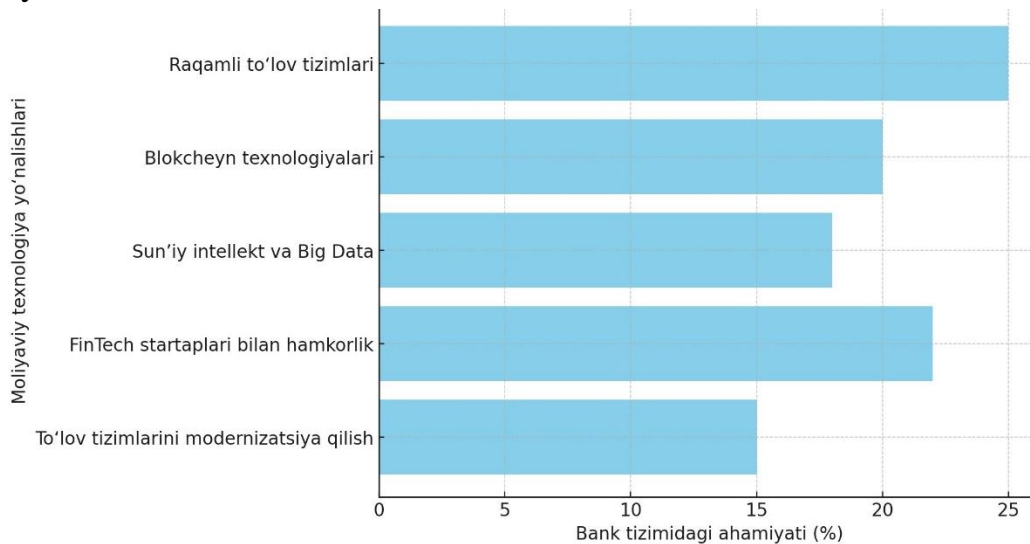
Blokcheyn texnologiyalari – Shaffof va xavfsiz moliyaviy operatsiyalarni ta'minlash.

Sun'iy intellekt va Big Data – Mijoz ma'lumotlarini tahlil qilish va individual xizmatlarni taklif etish.

FinTech startaplari bilan hamkorlik – Innovatsion xizmatlarni joriy etish va banklarning raqobatbardoshligini oshirish.

To'lov tizimlarini modernizatsiya qilish – Xavfsiz va tezkor to'lov tizimlarini joriy etish.

Moliyaviy texnologiyalar bank tizimini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Raqamli transformatsiya jarayonida banklar FinTech innovatsiyalaridan samarali foydalanib, xizmatlarini optimallashtirishi, mijozlarga zamonaviy yechimlar taklif etishi va raqobatbardoshligini oshirishi lozim. O'zbekiston bank sektori xalqaro tajribadan o'rganib, qonunchilikni mustahkamlashi va innovatsion texnologiyalarni keng joriy etishi zarur.

Rasm 1. Moliyaviy texnologiyalar orqali bank tizimini rivojlantirish

Yuqoridagi diagrammada moliyaviy texnologiyalar vositasida bank tizimini rivojlantirish yo'nalishlari tasvirlangan. Asosiy yo'nalishlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Raqamli to'lov tizimlari (25%) – Banklar tomonidan mobil ilovalar, elektron hamyonlar va tezkor to'lov tizimlarining rivojlantirilishi.

Blokcheyn texnologiyalari (20%) – Banklarning shaffoflikni oshirish va tezkor tranzaksiyalarni amalga oshirish uchun blokcheyn asosida ishlash imkoniyatlari.

Sun'iy intellekt va Big Data (18%) – Bank mijozlarining ehtiyojlarini tahlil qilish va shaxsiylashtirilgan xizmatlar ko'rsatish uchun ilg'or texnologiyalarni joriy etish.

FinTech startaplari bilan hamkorlik (22%) – Innovatsion moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish maqsadida FinTech kompaniyalari bilan sheriklik munosabatlarini o'rnatish.

To'lov tizimlarini modernizatsiya qilish (15%) – Bank tizimlarida xavfsiz va samarali to'lov tizimlarini yaratish va ularni rivojlantirish.

Ushbu yo'nalishlar banklarning chakana xizmatlar bozoridagi faolligini oshirishda muhim rol o'ynaydi va ularning raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Moliyaviy texnologiyalar banklarning chakana xizmatlar bozoridagi faolligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston bank tizimida FinTech xizmatlarini rivojlantirish uchun xalqaro tajribalardan o'rganish, huquqiy asoslarni mustahkamlash va raqamli innovatsiyalarni keng joriy etish zarur. Xalqaro standartlarga mos qonunchilik bazasini shakllantirish orqali banklarning moliyaviy texnologiyalar bilan integratsiyasi yanada tezlashadi va bu xizmat ko'rsatish sifatining oshishiga olib keladi. Kelajakda O'zbekiston banklari FinTech innovatsiyalarini faol joriy etib, raqobatbardoshligini mustahkamlash yo'lida yangi imkoniyatlardan foydalanishlari lozim.

Takliflar:

1. Raqamli transformatsiyani jadallashtirish – Banklar raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va to'lov tizimlarini modernizatsiya qilish jarayonini tezlashtirishi lozim.

2. FinTech kompaniyalari bilan hamkorlikni kengaytirish – Banklar innovatsion moliyaviy mahsulotlarni yaratish uchun FinTech kompaniyalari bilan faol hamkorlik qilishi zarur.

3. Huquqiy bazani takomillashtirish – O'zbekiston FinTech sanoatini rivojlantirish uchun xalqaro tajribaga asoslangan qonunchilik normalarini joriy qilishi lozim.

4. Blokcheyn texnologiyalarini rivojlantirish – Banklar blokcheyn asosida ishlovchi shaffof va xavfsiz tranzaksiyalarni joriy etishlari kerak.

5. Sun'iy intellekt va Big Data'ni joriy qilish – Banklar mijozlarga individual xizmatlar taqdim etish va operatsiyalar samaradorligini oshirish uchun AI va Big Data texnologiyalaridan foydalanishi kerak.

6. Raqamli to'lov tizimlarini rivojlantirish – Banklar mobil to'lov tizimlari, elektron hamyonlar va tezkor to'lov xizmatlarini kengaytirish orqali mijozlarga qulaylik yaratishi lozim.

Yuqoridagi takliflarni amalga oshirish orqali O'zbekiston bank tizimi moliyaviy texnologiyalar orqali raqobatbardosh va zamonaviy tizimga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Arner, D. W., Barberis, J., & Buckley, R. P. (2016). "The Evolution of FinTech: A New Post-Crisis Paradigm?" University of Hong Kong Faculty of Law Research Paper.

2. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). "The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies". New York: W.W. Norton & Company.
3. Karimov, Sh. (2020). "O'zbekistonda bank tizimining rivojlanishi va moliyaviy texnologiyalar". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. Puschmann, T. (2017). "FinTech". Business & Information Systems Engineering, 59(1), 69-76.
5. Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). "Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World". Penguin.
6. Xolmirzayev, D. (2021). "Raqamli iqtisodiyot sharoitida bank tizimining innovatsion rivojlanishi". Toshkent: Iqtisodiyot va Biznes Instituti.
7. Zetsche, D., Buckley, R., Arner, D., & Barberis, J. (2018). "From FinTech to TechFin: The Regulatory Challenges of Data-Driven Finance". NYU Journal of Law & Business.